

**ԾՆՈՂԱԿԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԸ
ՏԵՍՈՂՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ ՈՒՆԵՑՈՂ
ԵՐԵԽԱՆՆԵՐԻ ՀԵՏ ԱՇԽԱՏԱՆՔՈՒՄ**

ՁԵՆՆԱՐԿ ԾՆՈՐԻ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱՀՈԳԵՔԱՆԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

**ԾՆՈՂԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԸ
ՏԵՍՈՂՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ ՈՒՆԵՑՈՂ
ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ՀԵՏ ԱՇԽԱՏԱՆՔՈՒՄ**

ՁԵՌՆԱՐԿ ԾՆՈՂԻ ՀԱՄԱՐ

Երևան – 2026

ՀՏԴ

ԳՄԴ

Ծնողավարության մոտեցումները տեսողության խնդիրներ ունեցող երեխաների հետ աշխատանքում: Ձեռնարկ ծնողի համար / Մուրադյան Ս.Վ.: Հանրապետական մանկավարժահոգեբանական կենտրոն.- Եր.: Էդիթ Պրինտ, 2026. - 74 էջ:

Ձեռնարկը երաշխավորվել է ՀՀ ԿԳՄՍ նախարարի 13.02.2026 թվականի 219-Ա/2 հրամանով որպես ուսումնական նյութ:

Ձեռնարկը հրատարակության է երաշխավորվել Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի Հատուկ և ներառական կրթության ֆակուլտետի խորհրդի կողմից:

Մասնագիտական խմբագիր՝ Մնացականյան Լ. Ա.

Հեղինակ՝

Մուրադյան Սուսաննա Վալերիի

մանկավարժական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Գրախոսներ՝

Մանկավարժական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Թադևոսյան Հ. Վ.

Մանկավարժական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Հարությունյան Մ. Ռ.

Խմբագիր՝ Սարգսյան Հ. Ա.

Համակարգչային ձևավորում՝ Ստեփանյան Ա. Ռ., Դավթյան Հ. Լ.

Նկարները գեներացված են արհեստական բանականության կողմից:

Սույն ձեռնարկի նպատակը հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների մանկավարժներին և տարածքային մանկավարժահոգեբանական աջակցության կենտրոնների մասնագետներին համընդհանուր ներառական կրթության իրականացման գործընթացում մանկավարժական և մեթոդական աջակցության տրամադրումն է:

ISBN

ՀՏԴ

ԳՄԴ

©Հանրապետական մանկավարժահոգեբանական կենտրոն, 2026

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....	5
ՏԵՍՈՂՈՒԹՅԱՆ ԽԱՆԳԱՐՈՒՄՆԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ.....	7
ՏԵՍՈՂՈՒԹՅԱՆ ԽԱՆԳԱՐՈՒՄՆԵՐԻ ՎԱՂ ՀԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒՄ ԵՎ ԱԽՏՈՐՈՇՈՒՄ	11
ՀՈՒՋԱԿԱՆ ԵՎ ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ԱՋԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ՏԵՍՈՂՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ ՈՒՆԵՑՈՂ ԵՐԵԽԱՅԻ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ	14
ԱՋԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄ	17
ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՈՒՋՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	20
ԱՋԱԿՑՈՂ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐ ԵՎ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ.....	24
ՏԵՍՈՂՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ ՈՒՆԵՑՈՂ ԵՐԵԽԱՅԻ ՀԱՄԱՐ ՄԱՏՉԵԼԻ ՏՆԱՅԻՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄ	28
ԱՌՕՐՅԱ ԿՅԱՆՔԻ ՀՄՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅՈՒՆ.....	32
ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՄԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՀՄՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	36
ՆԵՐԱՌԱԿԱՆ ԽԱՂ ԵՎ ՀԱՆԳԻՍՏ	39
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ ՀԵՏ.....	43
ԱՆՑՈՒՄ ԴԵՊԻ ՉԱՓԱՀԱՍՈՒԹՅՈՒՆ.....	47

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔ.....	50
ԱՄՓՈՓՈՒՄ ԵՎ ԽՐԱԽՈՒՍԱՆՔ.....	53
ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.....	73

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Յուրաքանչյուր երեխա յուրահատուկ է իր ուժեղ կողմերով, կարողություններով և առանձնահատկություններով: Տեսողության խնդիրներ ունեցող երեխաների ծնողների համար այս ձեռնարկը կարևորվում է իրազեկման, պաշտպանության ապահովման և համբերատարության ու անսահման սիրո համադրությամբ: Այս ուղեցույցի նպատակն է առաջարկել գործնական խորհուրդներ, հուզական աջակցություն և կրթական ռազմավարություններ տեսողության խնդիրներ ունեցող ընտանիքներին, ծնողներին փոխանցել գիտելիքներ և վստահություն, որը հնարավորություն կտա պաշտպանել երեխայի կարիքները, հոգ տանել նրա զարգացման մասին և ոգևորվել առաջընթացի յուրաքանչյուր քայլով:

Համապատասխան աջակցող տեխնոլոգիաների, խելամիտ հարմարեցումների, ներառող միջավայրի շնորհիվ տեսողության խնդիրներ ունեցող երեխաները կարող են վարել անկախ, լիարժեք և ինքնուրույն կյանք:

Հետազոտությունների, փորձագիտական տեսությունների և իրական կյանքի պատմությունների վրա հիմնվելով՝ ուղեցույցը ներկայացնում է ճանապարհային քարտեզ՝ օգնելու ընտանիքներին հույսով և վճռականությամբ դիմակայել մարտահրավերներին:

Այս ձեռնարկը կարող է օգտակար լինել՝ անկախ նրանից, թե երբ է երեխայի տեսողական խնդիրը հայտնաբերվել և ախտորոշվել, ինչպես նաև նրանից, թե ինչպիսի տեղեկատվության ու գիտելիքների է տիրապետում կամ ուզում տիրապետել ծնողը՝ տեսողության խնդիրներ ունեցող

Երեխաների կյանքի որակը բարելավելու համար: Միասին կուսումնասիրենք զարգացման և հաջողության վրա ազդող հիմնական ոլորտները՝ սկսած վաղ ախտորոշումից և կրթությունից մինչև կյանքի հմտությունների ձևավորում և հուզական կայունության ամրապնդում:

ՏԵՍՈՂՈՒԹՅԱՆ ԽԱՆԳԱՐՈՒՄՆԵՐԻ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Տեսողության խանգարումները ներառում են տեսողության մի շարք խնդիրներ, որոնք ազդում են երեխայի հստակ, պարզ կամ ընդհանրապես տեսնելու կարողության վրա: Այս խանգարումները տարբերվում են ծանրության և ազդեցության աստիճանով՝ թույլ տեսողությունից մինչև կուրություն: Ըստ Կույրերի ամերիկյան հիմնադրամի (2020)՝ տեսողության խանգարումները սովորաբար դասակարգվում են՝ ֆունկցիոնալ սահմանափակումների և տեսողության սրության մակարդակի վրա հիմնվելով:

Տեսողության խանգարումների տեսակները

Թույլ տեսողություն: Տեսողության չափելի կորուստ, որը չի կարող լիովին շտկվել ակնոցներով, սակայն տեսողությունը որոշ չափով պահպանվում է (Wolffe, 2000):

Օրինականորեն չսրեսնող (կոյր): Կուրություն ունեցող բոլոր մարդիկ չէ, որ լիովին կոյր են: Բացարձակ կուրություն ունեցող անձը չի կարող տեսնել որոշակի լույս կամ ձև: Տեսողության խնդիրներ ունեցող մարդկանց միայն մոտ 15%-ը ոչինչ չի կարողանում տեսնել:

Տեսողության խնդիրներ ունեցող կամ օրինականորեն կոյր համարվող անձը մասնակիորեն կարողանում է տեսնել, պարզապես՝ ոչ այնքան հստակ:

Բնականոն տեսողությունը չափվում է 20/20 միավորային սանդղակով: Սա նշանակում է, որ անձը կարող է հստակ տեսնել առարկան 20 ոտնաչափ հեռավորությունից: Եթե երեխան ունի տեսողության խանգարում, և նրա տեսողությունը ավելի լավ տեսնող աչքում 20/200 կամ պակաս է, սա նշանակում է, որ 200 ոտնաչափ հեռավորության վրա գտնվող առարկան հստակ տեսնելու համար երեխան պետք է կանգնի դրանից 20 ոտնաչափ հեռավորության վրա: Բայց բնականոն տեսողություն ունեցող երեխան 200 ոտնաչափ հեռավորությունից էլ կարող է նույն հստակությամբ տեսնել տվյալ առարկան:

Որոշ հիվանդություններ, ինչպիսիք են գլաուկոման, կատարակտը, շաքարային դիաբետը և դեղին բծի դեգեներացիան, կարող են ազդել երեխայի տեսողության վրա այնքան, որ նրա մոտ կարող է ախտորոշվել կուրության որոշակի մակարդակ:

Բացարձակ կուրություն՝ տեսողության լիակատար բացակայություն կամ միայն լույսի ընկալում:

Հաճախակի հանդիպող պատճառներ

Որոշ բնածին հիվանդություններ՝ տեսողական նյարդի հիպոպլազիան, վաղաժամ նորածինների ռետինոպաթիան (ՎՆՌ) և բնածին կատարակտը, բացարձակ կուրության առավել հաճախ հանդիպող բնածին պատճառներ են (Ferrell, 2011):

Գենետիկական խանգարումներ

Լեբերի բնածին ամաուրոզի և ալբինիզմի նման խանգարումները կարող են զգալիորեն ազդել տեսողության զարգացման վրա:

Ձեռքբերովի պատճառներ՝ վնասվածքներ, վարակներ կամ զարգացող հիվանդություններ, ինչպիսիք են գլաուկոման և անչափահասների շաքարախտը (Hatlen, 2004):

Ֆունկցիոնալ տեսողություն

Կլինիկական հետազոտությունից բացի, կարևոր է գնահատել, թե ինչպես է երեխան օգտագործում իր պահպանված տեսողությունը առօրյա պայմաններում՝ մի գործընթաց, որը հայտնի է որպես ֆունկցիոնալ տեսողության գնահատում: Այս գնահատումը հիմք է հանդիսանում անհատական ռազմավարությունների համար, որոնք ընդգծում են ուժեղ կողմերը և նպաստում կոնկրետ կարիքների համար լուծումներ գտնելուն (Ferrell, 2011):

Զարգացման վրա ազդեցությունը

Տեսողության խանգարումները կարող են ազդել երեխայի զարգացման տարբեր ոլորտների վրա .

Ճանաչողական: Տեսողական ազդանշանների բացակայության դեպքում երեխաները կարող են կարիք ունենալ այլընտրանքային ձևաչափերի, ինչպիսիք են շոշափելի կամ լսողական նյութերը՝ հասկացություններն ընկալելու համար (Ferrell, 2011):

Շարժողական: Սողալու, քայլելու և կոորդինացիայի հապաղումները հաճախ նկատվում են սահմանափակ տեսողական հետադարձ կապի պատճառով (Hatlen, 2004):

Սոցիալական: Դեմքի արտահայտությունները մեկնաբանելու և աչքերի կոնտակտը պահպանելու դժվարությունը կարող է ազդել սոցիալական փոխազդեցության և հասակակիցների հետ հարաբերությունների վրա (American Foundation for the Blind, 2020):

Խորհուրդ ծնողին: Ձեր երեխայի տեսողական վիճակի և վերջինիս՝ առօրյա կյանքի վրա ազդեցության վերաբերյալ պատկերացում կազմելը թույլ է տալիս կիրառել համապատասխան հարմարեցումներ, համագործակցել մասնագետների հետ և խթանել աջակցող միջավայր:

- Լույսի նկատմամբ չափազանց զգայունություն կամ դեմքերի ու առարկաների վրա կենտրոնանալու անկարողություն:
- Աչքերի մշտական տրորում, կկոցում կամ աչքերի սխալ դասավորվածություն:
- Տեսողական հետաքրքրասիրության բացակայություն կամ տեսողական խթանների նկատմամբ արձագանքի բացակայություն:

Առաջարկվող հետազոտման մեթոդներ

Աչքի պարբերական զննում՝ սկսած մանկիկային հասակից, հատկապես ռիսկի խմբում գտնվող (վաղաժամ ծնված կամ աչքի հիվանդության ընտանեկան պատմություն ունեցող) երեխաների համար (AAPOS, 2017):

Ջարգացման փուլերի գնահատումներ մանկական զննումների ժամանակ՝ տեսողության հետ կապված հապաղումները հայտնաբերելու համար:

Մտահոգությունների առկայության դեպքում աչքերի համապարփակ զննում մանկական ակնաբույժի կողմից:

Ախտորոշիչ գործիքներ և ընթացակարգեր

Տեսողության սրության թեստեր՝ հարմարեցված երեխայի տարիքին:

Էլեկտրառետինոգրաֆիա (ERG) կամ տեսողական հրահրված պոտենցիալ (VPP)՝ ցանցաթաղանթի և գլխուղեղի տեսողական խթաններին արձագանքը չափելու համար:

Ֆունկցիոնալ տեսողության և ուսումնական միջավայրի գնահատումներ, որոնք իրականացվում են տիֆլոմանկավարժի կողմից՝ հասկանալու համար, թե ինչպես է տեսողությունը ազդում ուսուցման և առօրյա գործունեության վրա (Ferrell, 2011):

Վաղ ախտորոշման առավելությունները

Նախաձեռնել համապատասխան թերապիաներ, ինչպիսիք են տեսողության խթանումը, կողմնորոշման և շարժունակության մարզումները:

Մշակել անհատականացված ընտանեկան ծառայությունների ծրագրեր (ԱԸԾԾ) կամ անհատականացված ընտանեկան ծառայություններ (ԱԸԾ):

Բարելավել ծնողների իրազեկվածությունը և տեղեկացված պաշտպանություն իրականացնել (Hatlen, 2004):

Ծնողները հաճախ առաջինն են նկատում տեսողական դժվարության առաջին նշանները: Մանրակրկիտ դիտարկումները կարևոր քայլեր են վաղ հայտնաբերման գործընթացում: Մանկաբույժների, ակնաբույժների և վաղ միջամտության թիմերի հետ համագործակցությունը ապահովում է խնամքի նկատմամբ նախաձեռնողական մոտեցում:

Վաղ հայտնաբերումը երեխայի ապագայի տեսլականի կառուցման անկյունաքարն է (American Academy of Pediatrics, 2022):

**ՀՈՒՋԱԿԱՆ ԵՎ ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ԱԶԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ
ՏԵՍՈՂՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ ՈՒՆԵՑՈՂ ԵՐԵԽԱՅԻ
ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ**

Ե՛վ երեխաները, և՛ ծնողները ապրում են տեսողության խանգարման հետ կապված հուզական սթրես: Այս հուզական արձագանքը կարող է ներառել անհանգստություն, տխրություն, հիասթափություն և անորոշության նկատմամբ վախ: Ծնողները կարող են հուսալքվել ակնկալվող ձեռքբերումների կորստի մտքից կամ անհանգստանալ իրենց երեխայի ապագայի համար, մինչդեռ երեխաները կարող են իրենց զգալ մեկուսացված կամ սխալ հասկացված:

Աջակցության ռազմավարություններ

Հույզերի գնահատում: Ճանաչեք և բարելավեք երեխայի հուզական ապրումները: Խրախուսեք նրանց արտահայտել իրենց վախերը, հիասթափությունները և հույսերը անվտանգ տարածքում:

Թերապևտիկ աջակցություն: Մասնագիտական խորհրդատվությունը կարող է օգտակար լինել և՛ երեխաների, և՛ ծնողների համար: Փորձը ցույց է տվել, որ խաղային կամ ճանաչողական վարքային թերապիաները (ՃՎԹ) բարելավում են հաղթահարման ռազմավարությունները և հուզական կայունությունը (Beaty, 2011):

Հասակակիցների և ծնողների աջակցության խմբեր: Նմանատիպ փորձառություն ունեցող մարդկանց հետ կապը խթանում է ապրումակցումը և նվազեցնում մեկուսացումը:

Դրական ամրապնդում: Նշեք բոլոր ձեռքբերումները և հաջողությունները, անկախ նրանից՝ փոքր են, թե մեծ: Խրախուսանքի միջոցով ինքնագնահատականի ձևավորումը ամրապնդում է երեխայի կարողությունների զգացումը:

Ընտանիքի ներգրավվածություն: Տեսողության խանգարման վերաբերյալ զրույցներում պետք է ներգրավված լինեն տեսողության խանգարում ունեցող անձի եղբայրները, քույրերը և ամբողջ ընտանիքը: Միասնական, *տեղեկացված ընտանեկան մոտեցումը* ամրապնդում է աջակցության համակարգերը:

Ուշադրության կենտրոնացում և հաղթահարման տեխնիկա: Տարիքին համապատասխան ուշադրության կենտրոնացման վարժությունները, պատմությունները և

զգայական թուլացումը կարող են մեղմել անհանգստությունը և նպաստել բարեկեցությանը:

Բարենպաստ միջավայրի ստեղծում

Համբերությունը, ըմբռնողականությունն ու հետևողական ռեժիմը հոգեբանական անվտանգության ամուր հիմք են ստեղծում երեխաների համար: Կարևոր է ապահովել, որ տան միջավայրը լինի մատչելի և հարմարեցված տեսողության խնդիրներ ունեցող երեխայի ինքնուրույնությանը և անկախությանը՝ միաժամանակ պահպանելով նրա հուզական անվտանգությունը: Հուզական աջակցությունը չի նշանակում բոլոր դժվարությունները լուծել երեխայի փոխարեն, այլ՝ սիրով նրա հետ միասին քայլել անորոշության ճանապարհով:

Խորհուրդ ծնողին: Ձեր սեփական հոգեկան առողջության մասին հոգ տանելը նույնքան կարևոր է: Մի հապաղեք դիմել մասնագիտական օգնության կամ աջակցության. դա ձեր երեխայի համար առողջ հարթահարման մոդել է:

ԱՋԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄ

Հզոր աջակցության համակարգի ստեղծումը կենսական նշանակություն ունի թե՛ տեսողության խնդիրներ ունեցող երեխաների, թե՛ նրանց ընտանիքների համար: Այս համակարգում ընդգրկվում են մասնագետներ, մանկավարժներ, ընտանիքի անդամներ և համայնքներ, որոնք տրամադրում են գործնական աջակցություն, հուզական խրախուսանք և պաշտպանություն:

Աջակցության համակարգի հիմնական բաղկացուցիչները

Բուժաշխարհողներ: Մանկաբույժները, ակնաբույժները տրամադրում են անհրաժեշտ բժշկական տեղեկատվություն և վերահսկում են երեխայի տեսողության առողջությունը ժամանակի ընթացքում:

Վաղ միջամտության մասնագետներ: Այս մասնագետները օգնում են մշակել անհատական ուսուցման և զարգացման պլան և սերտորեն համագործակցում են ընտանիքների հետ՝ վաղ զարգացմանը նպաստող ռազմավարություններ իրականացնելու համար:

Տիֆլոմանկավարժներ (TVI): Տիֆլոմանկավարժները կարևոր դեր ունեն երեխայի կրթական կարիքների գնահատման գործընթացում. առաջարկում են համապատասխան նյութեր, տրամադրում խորհրդատվություն, ուսուցանում բրայլյան համակարգ և զարգացնում աջակցող տեխնոլոգիաներից օգտվելու հմտություններ:

Տարածական կողմնորոշման և շարժունակության մասնագետներ: Այս մասնագետները զարգացնում են երեխաների անվտանգ և անկախ տեղաշարժման հմտությունները՝ ձևավորելով ինքնավստահություն և ֆիզիկական ազատություն:

Ընդհանր և ընկերներ: Վստահելի հարազատներն ու ընկերները տրամադրում են հուզական աջակցություն և գործնական օգնություն: Նրանց ներգրավումը երեխայի առօրյայում ամրապնդում է նրանց փոխհարաբերությունները:

Ծնողների և հասակակիցների աջակցության խմբեր: Նմանատիպ փորձառություն ունեցող այլ ընտանիքների հետ

կապ հաստատելը աջակցության հզոր ձև է: Ծնողական խմբերի հետ հանդիպումները՝ առերես կամ առցանց, հնարավորություն են տալիս կիսվել պատմություններով, ռեսուրսներով: Այս խմբերը կարող են օգնել նվազեցնել մեկուսացումը, մեծացնել ռեսուրսների հասանելիությունը և վստահություն ներշնչել, որ դուք միայնակ չեք:

Մասնագիտական աջակցության ծառայություններ, խորհրդատուներ և սոցիալական աշխատողներ: Հոգեկան առողջության մասնագետները աջակցում են ընտանիքներին հուզական սթրեսը կառավարելու և տեղական ծառայություններից օգտվելու հարցում:

ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Կրթությունը կարևոր դեր է խաղում տեսողության խնդիրներ ունեցող երեխաների զարգացման գործում: Ուսուցման ռազմավարությունները պետք է հարմարեցվեն յուրաքանչյուր երեխայի անհատական կարիքներին՝ հաշվի առնելով նրանց տեսողության աստիճանը, նախընտրելի ուսուցման ոճը և ռեսուրսներին հասանելիությունը:

Կրթական կարիքների ըմբռնում

Տեսողության խնդիրներ ունեցող երեխաները կարող են կարիք ունենալ այնպիսի հարմարեցումների, ինչպիսիք են խոշոր

տպագրությամբ գրքերը, բրայլյան տպագրությամբ նյութերը, աուդիո ձայնագրությունները և հասանելի թվային գործիքները:

Տիֆլումանկավարժների կողմից կանոնավոր գնահատումները օգնում են որոշել լավագույն ուսումնական մոտեցումները, ռազմավարություններն ու փոփոխությունները:

Արդյունավետ ուսուցման ռազմավարություններ

Քազմազգայական ուսուցում: Միավորել շոշափելի, լսողական և կինեսթետիկ մեթոդները: Օրինակ՝ օգտագործել ուռուցիկ գծերով (ռելիեֆային) նկարներ, ձայնով ուղեկցվող կրթական հավելվածներ կամ գործնական պարապմունքներ:

Համապատասխան կահավորում և կազմակերպում: Դասարանում հստակ կանոնները և միջավայրի համապատասխանությունը, կահույքի և առարկաների անփոփոխ դասավորությունը բարելավում են տարածական կողմնորոշումը և անկախությունը:

Անհատական ուսուցման և զարգացման պլան (ԱՈՒԶՊ) և անհատական ուսուցման պլան (ԱՈՒՊ): ԱՈՒԶՊ-ը և ԱՈՒՊ-ը սահմանում են նպատակները, աջակցության ծառայությունները և հարմարեցումները, որոնք հարմարեցված են երեխայի անհատական կարիքներին: Ծնողների, ուսուցիչների և մասնագետների միջև կանոնավոր համագործակցությունը ապահովում է ԱՈՒԶՊ-ի և ԱՈՒՊ-ի արդյունավետությունը:

Մասնագիտացված ուսուցում

Բրայլի գրագիտություն: Եթե երեխան ունի տեսողության լրիվ/ամբողջական խանգարում կամ մնացորդային տեսողություն, Բրայլը կարող է դառնալ նրա գրագիտության հիմնական միջոցը: Բրայլի վաղ ուսուցումը նպաստում է տեսողության խանգարումներ ունեցող սովորողների գրագիտության զարգացմանը հասակակիցներին զուգահեռ (Wolffe & Spungin, 2002):

Աջակցող տեխնոլոգիաների ուսուցում: Էկրանի ընթերցիչների, խոշորացնող ծրագրերի կամ թարմացվող Բրայլի էկրանների օգտագործման ուսուցումը ակադեմիական հասանելիության բանալին է:

Կողմնորոշում և շարժունակություն (O&M): Դպրոցական միջավայրում անվտանգ և անկախ շարժվելու հմտության ուսուցումը մեծացնում է ինքնավստահությունը և մասնակցայնությունը:

Ներառական կրթություն: Համապատասխան աջակցություններով ապահովված հիմնական դասարանները հարուստ սոցիալական և ակադեմիական փորձառություն են առաջարկում: Ներառման մոդելը խթանում է հասակակիցների շրջանում իրազեկվածությունը և ապրումակցումը:

Ուսուցիչները պետք է ուսուցում անցնեն տեսողության խանգարումների իրազեկման և մատչելի դասավանդման վերաբերյալ:

Ծնողների դերը ուսուցման մեջ

- Պաշտպանեք ձեր երեխայի կրթական իրավունքները և ապահովեք հարմարեցումների իրականացումը:
- Ամրապնդեք տնային ուսուցումը ուսուցանող խաղերի, ընթերցանության միջոցով:
- Պահպանեք բաց հաղորդակցում ձեր երեխայի հետ աշխատող բոլոր մասնագետների հետ և մասնակցեք որոշումների կայացման գործընթացներին:

Յուրաքանչյուր երեխա կարող է սովորել, մենք պարզապես պետք է սովորենք, թե որն է նրանց ուսուցման լավագույն ձևը:

Խորհուրդ ծնողին: Վարեք ուսումնական օրագիր՝ երեխայի առաջընթացը գրանցելու, ամենաարդյունավետ ռազմավարությունները նշելու և դպրոցական հանդիպումներին նպատակային պատրաստվելու համար:

ԱԶԱԿՑՈՂ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐ ԵՎ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ

Տեխնոլոգիաների զարգացումը նոր հնարավորություններ է բացել տեսողության խնդիրներ ունեցող երեխաների համար՝ նրանց հնարավորություն տալով մուտք գործել տեղեկատվական դաշտ, ինքնուրույն սովորել և լիարժեք մասնակցել ակադեմիական և սոցիալական միջավայրերին: Աջակցող տեխնոլոգիաները կարևոր գործիքներ են, որոնք բարելավում են հաղորդակցումը, շարժունակությունը, ուսուցումը և այլն:

Աջակցող տեխնոլոգիաների տեսակները

Էկրանի ընթերցիչներ: JAWS (Job Access with Speech) կամ NVDA (NonVisual Desktop Access) և նման ծրագրերը բարձրաձայն կարդում են թվային բովանդակությունը՝ հնարավորություն տալով երեխաներին օգտվել կայքերից, փաստաթղթերից և հավելվածներից:

Էկրանի խոշորացույցներ: ZoomText-ի և սարքերի վրա ներկառուցված խոշորացույցների նման գործիքները մեծացնում են տեքստը և պատկերները թույլ տեսնող օգտատերերի համար:

Բրայլի էկրաններ: Թարմացվող Բրայլի էկրանները էկրանի տեքստը վերածում են Բրայլի՝ շարժական ամրակների օգնությամբ շոշափելի դարձնելով թվային բովանդակությունը:

Բրայլի նշումներ կատարող սարքեր: BrailleNote Touch-ի կամ BrailleSense-ի նման սարքերը ապահովում են թվային Բրայլի մուտքագրում/ելքագրում տեքստային խմբագրիչով, համացանցային հասանելիությամբ և այլ գործիքներով:

Աուդիոգրքեր և էլեկտրոնային տեքստեր: Bookshare-ի, Learning Ally-ի նման ծառայությունները առաջարկում են դասագրքեր և գրականություն աուդիո կամ էլեկտրոնային տեքստային ձևաչափերով:

Ձայնային օգնականներ: Siri-ի, Alexa-ի և Google Assistant-ի նման տեխնոլոգիաները ապահովում են հասանելիություն տեղեկատվությանը, հիշեցումներին և այլն:

Շոշափելի գրաֆիկա: Ուռուցիկ գծերով (ռեյլեֆային) նկարները և շոշափելի դիագրամները թույլ են տալիս տարածական և տեսողական հասկացությունների մասին պատկերացում փոխանցել շոշափելիքի միջոցով:

Ճիշտ գործիքների ընտրություն

Ճիշտ տեխնոլոգիայի ընտրությունը կախված է երեխայի տեսողության խանգարման աստիճանից, տարիքից, ուսուցման ոճից և անհատական նախասիրություններից:

Ուսուցում և ինտեգրում

- Ներկայացրեք աջակցող տեխնոլոգիաները վաղ փուլում՝ հարմարավետություն և ծանոթություն ստեղծելու համար:
- Խրախուսեք տանը և դպրոցում դրանց հետևողական օգտագործումը:
- Սովորելու հնարավորություններ տրամադրեք երեխային, և եթե հնարավոր է, ընտանիքի անդամներին և մանկավարժներին նույնպես:
- Թարմացրեք գործիքները երեխայի կարիքների և տեխնոլոգիական հնարավորությունների զարգացմանը զուգընթաց:

Ֆինանսավորում և ռեսուրսներ

Ուսումնասիրեք դպրոցի կողմից տրամադրվող աջակցությունը, պետության և ոչ առևտրային կազմակերպությունների կողմից իրականացվող ծրագրերը, որոնք ուղղված են ֆինանսավորելու աջակցող տեխնոլոգիաների ձեռքբերմանը:

Որոշ աջակցող տեխնոլոգիաներ կարող են տրամադրվել սովորողի անհատական ուսուցման պլանի միջոցով:

Խորհուրդ ծնողին: Հետաքրքրասիրություն ցուցաբերեք և շարունակեք ուսումնասիրել նոր աջակցող տեխնոլոգիաներ, գործիքներ, խելամիտ հարմարեցումներ: Հարցրեք ձեր երեխային, թե ինչն է նրա համար ամենաարդյունավետը, նախընտրելին և ներգրավեք նրան տեխնոլոգիական որոշումների կայացման գործընթացում՝ պատասխանատվության զգացումը և անկախությունը խթանելու համար:

ՏԵՍՈՂՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ ՈՒՆԵՑՈՂ ԵՐԵԽԱՅԻ ՀԱՄԱՐ ՄԱՏՉԵԼԻ ՏՆԱՅԻՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԱՏԵՂԾՈՒՄ

Տանը ստեղծված միջավայրային պայմանները մեծ նշանակություն ունեն տեսողության խանգարում ունեցող երեխաների անկախության, անվտանգության և ինքնավստահության ձևավորման գործում: Տունը մատչելի, հասանելի դարձնելը միշտ չէ, որ պահանջում է մեծ վերանորոգումներ. երբեմն բավական են պարզ և խելամիտ փոփոխությունները՝ որոշակի հարմարեցումներ ստեղծելու համար:

Անվտանգություն

- Անցուղիները պահեք մաքուր և խոչընդոտներից ազատ:
- Օգտագործեք փափուկ անկյունային պաշտպանիչներ կահույքի սուր եզրերն անվտանգ դարձնելու համար:
- Տեղադրեք բռնակներ աստիճանների մոտ և լոգարանի պատերին:
- Պահպանեք կահույքի մշտական դասավորությունը, որպեսզի երեխաները հեշտությամբ հիշեն ուղիները:

Լուսավորություն և կոնտրաստ

- Օգտագործեք հավասարաչափ և վառ լուսավորություն ամբողջ տանը՝ սովերներն ու փայլը նվազեցնելու նպատակով:
- Պատերի, հատակի, դռների և անջատիչների համար ընտրեք բարձր հակադրություն ունեցող գույներ, որպեսզի հեշտ լինի տարբերելը:
- Աստիճանների եզրերն ու դռների շրջանակները նշեք վառ գույն ունեցող կամ շոշափելի ժապավենով:

Կազմակերպվածություն և հետևողականություն

- Խաղալիքները, հագուստը և դպրոցական պարագաները պահեք իրենց մշտական տեղերում:
- Տուփերն ու դարակները նշեք մեծատառ պիտակներով, շոշափելի նշաններով կամ բրայլյան գրով:
- Խրախուսեք երեխային՝ իրերը միշտ նույն տեղը դնել՝ նրա մոտ կողմնորոշման հմտություն ձևավորելու նպատակով:

Շոշափելի և ձայնային հուշումներ

- Օգտագործեք տարբեր հյուսվածքներ ունեցող գորգեր կամ ծածկոցներ՝ սենյակները տարբերելու համար:
- Ապահովեք մեղմ ձայնային ազդանշանների առկայությունը (օրինակ՝ զանգակներ կամ խոսող սարքեր) կողմնորոշման համար:
- Տան սարքավորումների վրա կարող եք ամրացնել շոշափելի նշաններ, օրինակ՝ բարձիկներ միկրոալիքային վառարանի կոճակների վրա:

Անկախության խրախուսում

- Թույլ տվեք երեխային ինքնուրույն ուսումնասիրել տունը ապահով պայմաններում:
- Ներգրավեք նրան իր միջավայրը կազմակերպելու գործում՝ պիտակներ դնել, իրերը դասավորել:
- Գովաբանեք ամեն փոքր հաջողություն՝ զարգացնելու ինքնավստահությունն ու ինքնուրույնությունը:

Ընտանիքի իրազեկվածություն

- Ընտանիքի բոլոր անդամները պետք է տեղեկացված լինեն տեսողության խանգարումների առկայության և հասանելի միջավայրի կարևորության մասին:
- Մի փոխեք կահույքի կամ իրերի տեղերը առանց երեխային նախապես տեղեկացնելու:
- Օգտագործեք բառային նկարագրություններ, երբ բացատրում եք շրջակա միջավայրը կամ ուղղություն եք ցույց տալիս:

Հասանելի տնային միջավայրը հնարավորություն է տալիս տեսողության խնդիրներ ունեցող երեխաներին վստահ քայլել, ընտրություն կատարել և զարգանալ ինքնուրույն և արժանապատվությամբ:

ԱՌՕՐՅԱ ԿՅԱՆՔԻ ՀՄՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅՈՒՆ

Տեսողության խնդիրներ ունեցող երեխային ծնողի կողմից առաջարկվող ամենամեծ նվերը առօրյա կյանքի հմտություններ սովորեցնելու և տիրապետելու հնարավորությունն է: Այս հիմնարար առաջադրանքները ձևավորում են վստահություն, խթանում են անկախությունը և երեխաներին պատրաստում ավելի ինքնաբավ և ինքնուրույն կյանքի:

Կյանքի հմտությունների ուսուցում: Ամենօրյա հմտությունների ուսուցումը սկսեք հնարավորինս վաղ, հետևողական պրակտիկայով և աստիճանական առաջընթացով: Կենտրոնացեք հետևյալի վրա.

- Անձնական հիգիենա. ատամները մաքրել, ինքնախնամք, լոզանք և ինքնուրույն հագնվելը՝ օգտագործելով շոշափելիքը կամ լսողական ազդանշանները:
- Սնվելու հմտություններ. սպասքի նույնականացում, հեղուկները համապատասխան տարայի կամ բաժակի մեջ լցնելը, հարմարեցված խոհանոցային պարագաների օգտագործում և ափսեի մեջ «սննդի տարածական կողմնորոշման ընկալում» (օրինակ՝ ժամացույցի թվատախտակի մեթոդ):
- Տան կազմակերպում. անձնական իրերը պահել համապատասխան տեղերում, հագուստը ծալել, անկողինը հավաքել և սենյակներում անվտանգ տեղաշարժվել:
- Գումարի կառավարում. շոշափելի մարկերների կամ հավելվածների օգտագործում՝ մետաղադրամներն ու թղթադրամները նույնականացնելու և ֆինանսական հիմնական հասկացությունները ներկայացնելու համար:
- Ժամանակի հաշվարկ և ժամանակացույցի կազմում. խոսող ժամացույցների, շոշափելի ժամացույցների կամ սմարթֆոնային զարթուցիչների օգտագործում՝ օրվա ռեժիմը և հանդիպումները կառավարելու համար:

Կողմնորոշում և շարժունակություն (O&M):

Կողմնորոշման և շարժունակության հմտությունները օգնում են երեխաներին անվտանգ և վստահորեն տեղաշարժվել տարբեր միջավայրերում: Վկայագրված կողմնորոշման և շարժունակության մասնագետները սովորեցնում են.

- Ձեռնափայտի տեխնիկա
- Տարածական ընկալում
- Կողմնորոշում ներսի և դրսի տարածքներում
- Հասարակական տրանսպորտից անվտանգ օգտվելու հմտություն:

Խորհուրդ ծնողին

- Խրախուսեք երեխային փորձել նոր առաջադրանքներ, նույնիսկ եթե դա ավելի շատ ժամանակ է պահանջում:
- Տրամադրեք քայլ առ քայլ հրահանգներ և գործնական ցուցադրություններ:
- Օգտագործեք իրերի, վայրերի և գործողությունների բանավոր հուշումներ՝ հասկացությունները ամրապնդելու համար:
- Ընդգծեք փոքր հաջողությունները՝ մոտիվացիա ձևավորելու համար:

Ինքնուրույնությանը նպաստող գործիքներ

- Հարմարեցված խոհանոցային և խնամքի պարագաներ (օրինակ՝ հեղուկի մակարդակի ցուցիչներ, խոսող ջերմաչափեր)
- Պիտակավորման համակարգեր (Բրայլով, շոշափելի կետերով, խոշոր տառերով)
- «Խելացի տան» սարքեր ձայնային կառավարմամբ՝ լուսավորության և կենցաղային տեխնիկայի համար:

Անկախություն/Լինել ինքնուրույն չի նշանակում ամեն ինչ մենակ անել, այլ իմանալ, թե ինչպես անել ամենակարևորը:

Խորհուրդ ծնողին: Ներգրավեք երեխային տարիքին համապատասխան տնային գործերի և որոշումների կայացման գործընթացում: Սա խթանում է պատասխանատվությունը և կարևորության գիտակցումը իրենց իսկ զարգացող կարողությունների նկատմամբ:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՄԱՆ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՀՄՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Տեսողության խնդիրներ ունեցող երեխաների համար կարևոր է հաղորդակցման և սոցիալական հմտությունների զարգացումը: Այս հմտությունները հնարավորություն են տալիս իմաստալից փոխազդեցություններ իրականացնել, հարաբերություններ կառուցել և խթանել ինքնավստահությունը: Ուղղորդման և պրակտիկայի միջոցով երեխաները կարող են սովորել արդյունավետորեն արտահայտվել և վստահորեն կողմնորոշվել սոցիալական իրավիճակներում:

Բանավոր հաղորդակցում

- Խրախուսեք պարզ և նկարագրական լեզուն, քանի որ երեխաները չեն կարող հիմնվել տեսողական ազդանշանների վրա:

- Սովորեցրեք պատմել, կիսվել առօրյա փորձով և նկարագրել առարկաներ կամ գործողություններ:
- Կիրառեք բաց հարցեր՝ արտահայտչական հմտությունները բարելավելու համար:

Ոչ բանավոր ազդանշաններ և սոցիալական իրազեկում

Տեսողության խնդիրներ ունեցող երեխաները կարող են չընկալել դեմքի արտահայտությունները կամ մարմնի լեզուն, ուստի նրանց անհրաժեշտ են հստակ հրահանգներ.

- Բացատրեք ձայնի տոնի, կեցվածքի և սոցիալական հեռավորության իմաստը և կարևորությունը:
- Նկարագրեք ժեստերը և արտահայտությունները զրույցների ընթացքում:
- Դերային խաղեր անցկացրեք տարբեր սցենարներում՝ համապատասխան արձագանքներն ու վարքագիծը ուսումնասիրելու համար:

Հասակակիցների փոխազդեցություն

- Նպաստեք սոցիալականացման հնարավորությունների ստեղծմանն ու իրացմանը ներառական միջավայրերում (օրինակ՝ խաղային խմբեր, ակումբներ, ճամբարներ):
- Խրախուսեք համագործակցային խաղերը և համատեղ առաջադրանքները, որոնք խթանում են թիմային աշխատանքը և հաղորդակցումը:
- Նախապատրաստեք երեխային՝ քննարկելով, թե ինչ է սպասվում խմբային միջավայրում:

Հույզերի արտահայտում

- Օգնեք երեխային նույնականացնել և անվանել հույզերը (իրենց և ուրիշների):
- Օգտագործեք հույզերի շոշափելի քարտեր, գրքեր կամ աուդիո պատմություններ՝ զգացմունքներն ուսումնասիրելու համար:

Պաշտպանություն և ինքնավստահություն

- Սովորեցրեք երեխային բացատրել իր կարիքները և անհրաժեշտության դեպքում օգնություն խնդրել:
- Մոդելավորեք վստահ, բայց հարգալից հաղորդակցում:

Աջակցող միջավայրեր

- Համագործակցեք ուսուցիչների հետ՝ ապահովելու, որ ձեր երեխան ներառված լինի դասարանային քննարկումներում և գործունեության մեջ:
- Տեղեկացրեք հասակակիցներին տեսողական խանգարումների մասին՝ փոխըմբռնումը և ներառումը խթանելու համար:

Իսկական կապը սկսվում է, երբ մենք հասկանում ենք և հասկացված ենք:

Խորհուրդ ծնողին: Էսրախուսեք խաղային հանդիպումները կամ սոցիալական զբոսանքները, որտեղ երեխան իրեն հարմարավետ է զգում: Այս անվտանգ տարածքները օգնում են զարգացնել սոցիալական հմտությունները և կառուցել երկարատև կայուն փոխհարաբերություններ:

ՆԵՐԱՌԱԿԱՆ ԽԱՂ ԵՎ ՀԱՆԳԻՍ

Խաղը պարզապես ժամանց չէ, այն երեխայի զարգացման կարևոր մասն է: Ներառական խաղը խրախուսում է ֆիզիկական, ճանաչողական և սոցիալական զարգացումը՝ միաժամանակ ապահովելով ուրախության զգացում և համագործակցություն: Տեսողության խնդիրներ ունեցող երեխաների համար ժամանցային միջոցառումները պետք է խելամիտ կերպով հարմարեցվեն՝ անվտանգությունը, մատչելիությունը և մասնակցությունն ապահովելու համար:

Ինչո՞ւ է ներառական խաղը կարևոր

- Իթանում է ինքնավստահությունը, ստեղծագործականությունը և ֆիզիկական կոորդինացիան:
- Խրախուսում է սոցիալական փոխազդեցությունը և թիմային աշխատանքը:

- Ամրապնդում է հուզական բարեկեցությունը ուրախության և ուսումնասիրության միջոցով:

Խաղային միջավայրի հարմարեցումներ

- Խաղալու համար օգտագործեք շոշափեյի, լսողական կամ բուրավետ նյութեր
- Ապահովեք հստակ, անվտանգ ուղիներ խաղային տարածքներում
- Ներդրեք հետևողական տարածական դասավորություններ և կողմնորոշման նշաններ
- Տրամադրեք բանավոր հրահանգներ և հետադարձ կապ գործունեության ընթացքում:

Ներառական գործողությունների տեսակները

- Շոշափեյի խաղեր:
- Ձայնային խաղեր. երաժշտական աթոռներ, ձայնի համապատասխանեցման խաղեր, խոսող խաղալիքներ:
- Ֆիզիկական գործունեություն. լող, հեծանվավազք, հարմարեցված սպորտաձևեր (օրինակ՝ գոլբոլ՝ այն ստեղծված է չտեսնող և տեսողության խնդիրներ ունեցող անձանց համար: Գոլբոլ խաղացողների աչքերը կապում են բոլորի համար հավասար պայմաններ ապահովելու համար: Գնդակի ներսում տեղադրված զանգի ձայնը փակ աչքերով մարզիկներին օգնում է գտնել գնդակը):
- Ստեղծագործական արտահայտում. երաժշտություն, պար, շոշափեյի արվեստ (կավ, մատներով նկարչություն):
Բացօթյա արկածներ. բնության մեջ զբոսանքներ ուղեկցողի հետ: Զգայական այգիներ. վերջինները հատուկ

նախագծված բաց տարածքներ են, որոնք հնարավորություն են տալիս տեսողության խնդիրներ ունեցող անձանց լիարժեք զգալ բնությունը՝ օգտագործելով պահպանված զգայարանները՝ լսողություն, շոշափելիք, հոտառություն և համ: Այգու ձևավորման հիմքում **համան, հոտի և ծայնի բազմազանության զգայական ընկալումն է:** Այստեղ օգտագործվում են տարբեր կառուցվածք ունեցող բույսեր՝ փափուկ տերևներով, կոպիտ կեղևով, փշոտ կամ մսոտ մակերեսներով, որպեսզի այցելուները կարողանան ճանաչել բույսերը ձեռքով շոշափելով: Հոտավետ բույսերը՝ նարդոս, անանուխ, ուրց, վարդ, օգնում են կողմնորոշվել տարածքում և ստեղծում են հանգստացնող միջավայր:

Ձայնային տարրերը՝ ջրի հոսք, փոքր շատրվաններ, քամուց շարժվող զանգակներ կամ տերևների շրշյուն, ծառայում են որպես տարածական կողմնորոշիչներ, ուղենիշներ և նպաստում են կողմնորոշմանը: Քայլուղիները լինում են անվտանգ, հարթ և հաճախ տարբեր հյուսվածքներով, որպեսզի ոտքերի տակ զգացվի տարածքի փոփոխությունը:

Այգիներում հաճախ տեղադրվում են՝

- բրայլյան գրությամբ ցուցանակներ,
- ձեռքով, շոշափելիքի միջոցով, ճանաչման համար նախատեսված մոդելներ, մակետներ կամ քարտեզներ,
- հարմարավետ նստարաններ հանգստի և շփման համար:

«Զգայական այգիներ»: Զգայական այգիները նպաստում են **հոգեբանական հանգստին, ինքնուրույն տեղաշարժվելու հմտությունների զարգացմանը, սոցիալական ներառմանը և բնության հետ կապի խորացմանը:** Դրանք ոչ միայն

թերապևտիկ տարածքներ են, այլ նաև կրթական և սոցիալական միջավայրեր, որտեղ բոլոր երեխաները կարող են միասին վայելել բնությունը: Այստեղ կարող են իրականացնել նաև «գանձերի որոնում» շոշափելի նշաններով:

Հասակակիցների ներառում

- Հասակակիցներին, քույրերին ու եղբայրներին սովորեցրեք, թե ինչպես խաղալ համագործակցային և ներառական խաղեր:
- Մոդելավորեք ներառական վարքագիծ և խրախուսեք հասակակիցներին ապրումակցել:

Հասանելի համայնքային ռեսուրսներ

- Փնտրեք համայնքային կենտրոններ կամ կազմակերպություններ, որոնք առաջարկում են հարմարեցված հանգստի ծրագրեր:
- Մասնակցեք ներառական ճամբարների, ընտանեկան սպորտային օրերի և արվեստի կամ երաժշտության դասընթացների:

Յուրաքանչյուր երեխա պետք է ունենա խաղահրապարակ, որտեղ նա կզգա, որ այն պատկանում է իրեն:

Խորհուրդ ծնողին: Թույլ տվեք, որ երեխան ձեզ առաջնորդի: Հարցրեք նրան, թե ինչ խաղեր է սիրում և ինչպես է ուզում խաղալ: Սա նրան հնարավորություն է տալիս ձևավորել իր սեփական երջանիկ փորձառությունները:

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ ՀԵՏ

Ընտանիքների և մասնագետների միջև ամուր համագործակցությունը կարևոր է՝ ապահովելու, որ տեսողության խնդիրներ ունեցող երեխաները ստանան որակյալ կրթություն և համապատասխան աջակցություն: Թիմային մոտեցումը ընդլայնում է ուսուցման հնարավորությունները, ստեղծում հետևողականություն տարբեր միջավայրերում և խթանում երեխայի ակադեմիական և անձնական զարգացումը:

Աջակցության թիմի հիմնական անդամներ

- **Տիֆլումանկավարժներ:** Հատուկ մանկավարժներ, որոնք ապահովում են անմիջական ուսուցում և խորհրդատվություն տեսողական ուսուցման հարմարեցումների վերաբերյալ:
- **Կողմնորոշման և շարժունակության մասնագետներ (O&M):** Օգնում են երեխաներին զարգացնել անկախ տեղաշարժման հմտությունները:
- **Առարկայական ուսուցիչներ:** Կիրառում են ներառական ռազմավարություններ և հարմարեցնում ուսումնական պլանները, ծրագրերն ու ուսուցանվող նյութերը:
- **Հոգեբաններ:** Առաջարկում են գործնական օգնություն և հուզական աջակցություն:
- **Վերականգնողական և աջակցող տեխնոլոգիաների մասնագետներ:** Օգնում են հաղորդակցման, ընթերցանության և ուսուցման տեխնոլոգիաներով և ծրագրային ապահովմամբ:
- **Ուսուցչի օգնականներ:** Ապահովում են գործնական աջակցություն ակադեմիական և առօրյա առաջադրանքներում:

Արդյունավետ հաղորդակցման խորհուրդներ

- Պլանավորեք կանոնավոր հանդիպումներ (օրինակ՝ անհատական ուսուցման պլանի (ԱՌԻՊ) վերանայումներ):
- Տվեք կոնկրետ հարցեր ձեր երեխայի առաջընթացի, դժվարությունների և կարիքների մասին:

- Գրառումներ կատարեք գնահատումների, նպատակների և առաջընթացի վերաբերյալ:

Անհատական ուսուցման և զարգացման պլանի (ԱՈՒԶՊ) և անհատական ուսուցման պլանի (ԱՈՒՊ) ստեղծում

- Աշխատեք մանկավարժների հետ՝ երեխայի ուժեղ և թույլ կողմերին համապատասխանող չափելի նպատակներ մշակելու համար:
- Համոզվեք, որ ԱՈՒԶՊ-ը և ԱՈՒՊ-ը ներառում են հարմարեցումներ (օրինակ՝ խոշոր տպագրված նյութեր, լրացուցիչ ժամանակ, նստատեղերի փոփոխություն):
- Խրախուսեք փոխհատուցողական հմտությունների ուսուցումը (Բրայլ, էկրանի ընթերցիչներ, սոցիալական հմտությունների վերապատրաստում):

Տնային աջակցություն

- Ամրապնդեք դպրոցում կիրառվող ռազմավարությունները օրվա հետևողական ռեժիմի պահպանման և խրախուսման միջոցով:
- Տնային աշխատանքների համար ապահովեք հանգիստ, կազմակերպված տարածք՝ համապատասխան լուսավորությամբ և գործիքներով:

Դրական հարաբերությունների կառուցում

- Ընդունեք մասնագետներին որպես գործընկերների, այլ ոչ որպես հակառակորդների:
- Ճանաչեք նրանց փորձը և կիսվեք ձեր երեխայի մասին ձեր եզակի պատկերացմամբ:

- Միասին նշեք հաջողությունները՝ մոտիվացիա և վստահություն ձևավորելու համար:

Խորհուրդ ծնողին: Հանդիպումներին ձեզ մոտ նդթատետր ունեցեք և գրի առեք կարևորագույն եզրակացությունները: Հետագայում էլեկտրոնային նամակներով հաստատեք պայմանավորվածությունները և հաջորդ քայլերը:

ԱՆՑՈՒՄ ԴԵՊԻ ՉԱՓԱՀԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

Երբ տեսողության խնդիրներ ունեցող երեխաները մոտենում են պատանեկության և չափահասության տարիքին, ընտանիքները բախվում են նոր հնարավորությունների և մարտահրավերների: Անցումային պլանավորումը օգնում է ապահովել դպրոցից դեպի նոր կյանք սահուն անցումը՝ անկախ նրանից՝ դա ներառում է հետագա կրթություն, աշխատանք, թե անկախ կյանք:

Վաղ նախապատրաստություն

- Սկսեք պլանավորումը վաղ պատանեկության շրջանում, մոտավորապես 14 տարեկանում:
- Կենտրոնացեք երկարաժամկետ նպատակների և դրանց հասնելու համար անհրաժեշտ հմտությունների վրա:
- Ներառեք ձեր երեխային քննարկումներում՝ պատասխանատվության զգացումը և անկախությունը խթանելու համար:

Անցումային հիմնական ոլորտներ

- **Կրթություն:** Ուսումնասիրեք հետմիջնակարգ կրթական ծրագրերը՝ մատչելի և հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար անհրաժեշտ հարմարեցումներով հագեցած կրթական միջավայր ապահովող ծառայություններ գտնելու համար: Այցելեք համալսարանների մասնաշենքեր և հանդիպեք աջակցող անձնակազմին:
- **Աշխատանք:** Ապահովեք կարիերայի ուսումնասիրություն, պրակտիկա և մասնագիտական ուսուցում: Համագործակցեք զբաղվածություն առաջարկող գործակալությունների հետ:
- **Անկախ կյանք:** Սովորեցրեք բյուջեն տնօրինել, խոհարարություն, գնումներ կատարել և ժամանակը կառավարել, կողմնորոշվել հասարակական տրանսպորտում և օգտագործել աջակցող գործիքներ:

Ինքնապաշտպանություն և որոշումների կայացում

- Խրախուսեք դեռահասին բարձրաձայնել իր կարիքների մասին կրթական և բժշկական հաստատություններում:
- Օգնեք նրան սովորել, թե ինչպես բացահայտել իր տեսողության խանգարումը անհրաժեշտության դեպքում:
- Սովորեցրեք իր իրավունքները՝ համաձայն օրենքների:

Երիտասարդներին աջակցության համակարգեր

- Կապվեք տեղական կամ ազգային կազմակերպությունների հետ, որոնք առաջարկում են կյանքի հմտություններին վերաբերող ծրագրեր, հասակակիցների մենթորություն և խորհրդատվություն:
- Ստեղծեք ընտանիքի, ընկերների և մասնագետների ցանց համապատասխան ուղղորդումներ ստանալու համար:

Խորհուրդ ծնողին: Սահմանեք հստակ և իրատեսական նպատակներ ձեր դեռահասի հետ միասին ու պարբերաբար վերանայեք դրանք: Արժևորեք յուրաքանչյուր ձեռքբերում՝ մեծ թե փոքր, և նշեք որպես նրա աճող անկախության կարևոր քայլ:

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Պաշտպանությունը կարևոր դեր է խաղում տեսողության խնդիրներ ունեցող երեխաների համար հավասար հնարավորություններ և կրթության, ծառայությունների և համայնքային ռեսուրսների հասանելիություն ապահովելու գործում: Ծնողները հաճախ իրենց երեխաների առաջին և ամենակարևոր պաշտպաններն են:

Իրավական պաշտպանություն

Հաշմանդամություն ունեցող անձանց կրթության մասին օրենք (IDEA): Երաշխավորում է հաշմանդամություն ունեցող սովորողների համար անվճար և համապատասխան հանրային կրթություն: Ներառում է հատուկ կրթական ծառայությունների իրավունքները անհատական ուսուցման պլանի միջոցով:

- Սովորեք, թե ինչպես ակտիվորեն մասնակցել այս ծրագրերի մշակմանը և վերանայմանը:
- Համոզվեք, որ նպատակներն ու հարմարեցումները արտացոլում են ձեր երեխայի յուրահատուկ կարիքներն ու ձգտումները:
- Պահանջեք գնահատումներ անհրաժեշտության դեպքում, տեղեկացված եղեք որոշումները վիճարկելու ձեր իրավունքների մասին:

Երեխայի ինքնավստահության և կարողությունների հզորացում

- Սովորեցրեք ինքնապաշտպանության հմտություններ ձեր երեխայի տարիքին և կարողություններին համապատասխան:
- Օգնեք նրան հասկանալ իր իրավունքները և զարգացնել ինքն իրեն պաշտպանելու ու իր կարիքների մասին խոսելու կարողությունը:
- Դեռահասության շրջանում խրախուսեք նրա ակտիվ մասնակցությունը անհատական ուսուցման պլանի (ԱՌԻՊ) հանդիպումներին:

Պաշտպանության խորհուրդներ ծնողների համար

- Տեղեկացված եղեք հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքների պաշտպանությամբ զբաղվող կազմակերպությունների միջոցով իրականացվող քաղաքականության և թարմացումների մասին:
- Գրանցեք բոլոր հաղորդակցությունները, համակարգված գրառումներ կատարեք:
- Կառուցեք համագործակցություն ուսուցիչների և մանակավարժահոգեբանական աջակցության ծառայություններ տրամադրող մասնագետների հետ՝ հիմնվելով փոխադարձ հարգանքի վրա:

Պաշտպանությունը բախման մասին չէ. այն համագործակցության և արդարության հետապնդման համառության մասին է:

Խորհուրդ ծնողին: Մի վախեցեք հարցեր տալ: Օրենքի ըմբռնումը ձեզ գործիքներ է տալիս՝ համոզվելու, որ ձեր երեխայի ծայնը լսելի է, և նրա կարիքները բավարարված են:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ ԵՎ ԽՐԱԽՈՒՍԱՆՔ

Տեսողության խնդիրներ ունեցող երեխայի դաստիարակությունը իր հետ բերում է յուրահատուկ մարտահրավերներ, սակայն նաև բացառիկ նվաճումներ: Այս ձեռնարկի միջոցով մենք դիտարկեցինք, թե ինչպես են վաղ ախտորոշումը, հուզական կայունությունը, հարմարեցված գործիքներն ու համագործակցային աջակցության համակարգերը կարողանում ստեղծել ամուր հիմք ամբողջ կյանքի, ուսման և անկախության համար:

- Աջակցության համար դիմեք վաղ փուլում:
- Կառուցեք հոգատար ընտանեկան միջավայր, որը խթանում է զարգացումը:
- Համագործակցեք մանկավարժների, մասնագետների և այլ ծնողների հետ:
- Խրախուսեք անկախությունը՝ միաժամանակ առաջարկելով անվտանգության ցանց:
- Նշեք յուրաքանչյուր հաղթանակ, անկախ նրանից, թե որքան փոքր է այն:

Հիշեք, որ առաջընթացը կարող է գալ փոքր քայլերով, բայց յուրաքանչյուր քայլ դիմադրողունակության, սիրո և վճռականության հաղթանակ է: Որպես ծնող՝ ձեր դերը ոչ միայն աջակցելն է, այլև ոգեշնչելը, պաշտպանելը և հավատալը:

Կլինեն դժվար օրեր, բայց նաև՝ ուրախությամբ, առաջընթացով ու ձեռքբերումներով լի օրեր: Դուք ձեր երեխայի ամենակարևոր ուսուցիչը, խրախուսողն ու պաշտպանն եք: Եվ դուք միայնակ չեք այս ճանապարհին:

Խրախուսանքի վերջին խոսքեր

- Ընդունեք ձեր երեխայի եզակիությունը:
- Եղեք տեղեկացված և ընդունող
- Զարգացրեք համբերություն ձեր երեխայի և հենց ձեզ համար:
- Շարունակեք պաշտպանել, սովորել, աճել և զարգանալ:

«Յուրաքանչյուր երեխա ունի յուրահատուկ փայլ: Թող նրանց լույսը փայլի իրենց ձևով, այդպես աշխարհին ավելի լավը կդառնա»:

Խորհուրդ ծնողին: Պահպանեք այս ձեռնարկը, վերընթերցեք այն, երբ ձեր երեխան մեծանա, և մի հապաղեք օգնություն կամ խորհրդատվություն խնդրել նույն ճանապարհին գտնվող այլ մարդկանցից: Դուք կարևոր, գեղեցիկ աշխատանք եք կատարում:

Դեպք 1

Արամ 5 տարեկան

Արամը հաճախում է մանկապարտեզ: Նա ունի լույսի նկատմամբ զգայունություն և չի տարբերում մանր պատկերներն ու փոքր տառաչափով գրերը: Մանկապարտեզում տեսողական նյութերը փոքր են, մանր և շատ վառ գույներով: Նա հաճախ շփոթվում է, չի հասկանում նկարները և միանում է խաղերին ուշացումով: Բայց երբ միջավայրը հարմարեցվում է, նա հաջողությամբ մասնակցում է խմբային խաղերին և ուրախությամբ ուսումնասիրում շրջապատը:

Անհատական կարիքներ

- մեծ ու պարզ պատկերներ
- գունային բարձր հակադրություն ունեցող նյութեր (մուգ-բաց)
- մեծ տառաչափով տպագրեր
- ապահովել ստվեր / նվազեցնել փայլն ու ուղիղ արևի լույսը

Առաջարկվող աջակցություն մանկապարտեզում

- նյութերի մեծացում
- խոշոր խաղալիքների, մակերեսային և տեքստուրային նյութերի օգտագործում
- լույսի աղբյուրից կայուն հեռավորության ապահովում
- մեծ պատկերներով քարտերի օգտագործում խմբային պարապմունքների ժամանակ

Գործողությունների պլան՝ Արամի (տեսողության խանգարում ունեցող երեխա) ծնողների ծնողավարության համար

1. Օրվա և ռեժիմի կառավարման ռազմավարություն

Նպատակ՝ Երեխային կողմնորոշելու, անվտանգության և ապահովության զգացողություն փոխանցել:

Գործողություններ

- Օրակարգի ձայնային կամ շոշափելի տարբերակ (օրական 3–5 հիմնական ժամանակահատված)՝ դաս, ճաշ, խաղ, հանգիստ, քուն:

- Տան տարածքում շոշափելի նշաններ՝ կարևոր վայրերը շեշտելու համար (տան մուտք, խոհանոց, սենյակներ):
- Ձայնային հաղորդագրություն հաջորդ օրվա գործողությունների մասին:

Արդյունք

- Արամը կարող է ինքնուրույն կողմնորոշվել տան մեջ և նախապատրաստվել օրվա համար:

2. Սոցիալական հմտությունների զարգացում

Նպատակ՝ Սովորեցնել ընկալել ոչ տեսողական ազդակներ և հաղորդակցվել հասակակիցների հետ:

Գործողություններ

- «Դրվագային խաղեր» ընտանիքում կամ փոքր խմբում, որտեղ տարբեր հույզեր և իրավիճակներ ներկայացվում են ձայնային կամ հպողական ազդակներով:
- Արամի մասնակցություն խաղերին, որտեղ նա պիտի նույնականացնի ընկերների հույզերը՝ ձեռքի հպում, ձայնային տոն, երաժշտական ազդակներ:

Արդյունք

- Արամը հեշտությամբ կհասկանա սոցիալական հույզերը և կզարգացնի հաղորդակցման հմտությունները:

3. Անկախության և ինքնուրույնության խթանում

Նպատակ՝ Երեխային սովորեցնել ինքնուրույն գործողություններ կատարել:

Գործողություններ

- Առօրյա փոքր հանձնարարություններ՝ հագուստ ընտրել, սեղան պատրաստել, խաղալիքները հավաքել:
- Հիմնական հրահանգները կատարել ձայնային կամ շոշափելի տարբերակներով:
- Օրինակ՝ «Խնդրում եմ, վերցրու կարմիր շապիկը շոշափվող նշանի մոտից»:

Արդյունք

- Արամի մոտ կզարգանա ինքնուրույնությունը, անկախությունը, նա կդառնա ավելի ինքնավստահ, և կապը ծնողների հետ կկրի համագործակցային բնույթ:

4. Զգայարանների վրա հիմնված ուսուցում

Նպատակ՝ Զարգացնել այլ զգայարանների միջոցով ուսուցման հմտությունները:

Գործողություններ

- Տարբեր մակերեսներով, ձայներով, հոտերով խաղալիքների և ուսուցողական նյութերի կիրառում:
- Կարճ ուսուցողական դրվագների՝ շոշափելիքի, ձայնի և հոտի միջոցով պատմությունների ստեղծում:
- Տարբեր տեխնոլոգիաների կիրառում՝ ձայնային գրքեր, շոշափելի քարտեր:

Արդյունք

- Հաղթահարել տեսողական սահմանափակումները, զարգացնել զգայական և ճանաչողական հմտությունները:

5. Ծնողների մասնակցության և աջակցման մեթոդներ

Նպատակ՝ Համակարգված ծնողավարություն և երեխայի զարգացումն ապահովող միջավայրի ստեղծում:

Գործողություններ

- Պարբերական խորհրդատվություն ծնողներին մասնագետների (հատուկ մանկավարժ, լոգոպեդ, սոցիալական աշխատող) կողմից:
- Զարգացման առաջընթացի դիտարկում՝ հատուկ մատյան կամ ձայնային գրառում՝ օրական կամ շաբաթական առաջընթացը գրանցելու համար:
- Ծնողների վերապատրաստում՝ նոր տեխնոլոգիաների և զգայարանների վրա հիմնված ուսուցման մեթոդների կիրառման համար:

Արդյունք

- Հստակ և շարունակական ծնողավարություն, ինչպես նաև արդյունավետ համագործակցություն կրթական և սոցիալական միջավայրերի հետ:

ԱՐԱՄԻ ԾՆՈՂԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏ	ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ	ՄԵԹՈԴ/ ՆՊԱՏԱԿ	ՕՐԻՆԱԿ/ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	ԱՐԴՅՈՒՆՔ
Օրվա և ռեժիմի կառավարում	Օրվա ծայնային օրացույց	Երեխային սովորեցնել կողմնորոշվել, ապահովել անվտանգություն	«10:00 – դասի սկիզբ», «12:00 – ճաշ»	Օրվա մեջ գործողություն ները ինքնուրույն պլանավորելու կարողության ձևավորում
	Տան մեջ շոշափելի նշաններ	Օգնություն կողմնորոշվելու համար	Խոհանոցում շոշափելի նշան՝ «խոհանոցային սեղան», սենյակների մոտ շոշափելի նշաններ	Ինքնուրույն կողմնորոշում տան տարածքում

Սոցիալական հմտություններ	Իրավիճակային խաղեր ընտանիքի կամ խմբի հետ	Սոցիալական ազդակների ընկալում	Ուշադրություն ձայնային և շոշափելի ազդակների նկատմամբ. «ձայնի տոնն ուրախ է», «ձայնի տոնը հուզված է»	Սոցիալական հմտությունների զարգացում, ընկալման բարելավում
	Ձայնային շփման րոպեներ	Հարց ու պատասխան, հաղորդակցման զարգացում	Մայրը հարցնում է՝ «Ի՞նչ զգացիր խաղի ընթացքում»	Հույզերն արտահայտելու և ընկալելու հմտության ձևավորում
Անկախություն	Օրվա գործողությունների հանձնարարում	Հրահանգներով ինքնուրույնություն	«Ինձ դրո՞ւմ եմ, վերցրու կարմիր շապիկը շոշափելի նշանի մոտից»	Ինքնուրույնության և պատասխանատվության զարգացում

	Փոքր առօրյա առաջադրանքներ	Սովորեցնել պատասխանատվություն տնային գործերում	Փոքր գնումներ խանութում, նախապատրաստական գործողություններ խոհանոցում	Անկախության և ինքնավստահության աճ
Զգայարանների վրա հիմնված ուսուցում	Զգայական խաղալիքներ և նյութեր	Զարգացնել այլ զգայարանների միջոցով ուսուցման հմտությունները	Խաղալիքներ տարբեր մակերեսներով, ձայներով, հոտերով	Զգայական և ճանաչողական հմտությունների զարգացում
	Ձայնային գրքեր և շոշափելի քարտեր	Զարգացնել լսողական և շոշափելիքի միջոցով ընկալումը	Օրինակ՝ պատմություն ձայնագրությամբ, յուրաքանչյուր գործողություն՝ շոշափումով	Ուսուցման ընկալման բարելավում տեսողական սահմանափակումների դեպքում
Ծնողների մասնակցություն	Պարբերական խորհրդատվություն մասնագետների հետ	Ուղեցույցի արդյունավետ	Ամենամսյա հանդիպումներ հատուկ մանկավարժի,	Ծնողավարության հստակության և

		կիրառման վերահսկում	լոգոպեդի, սոցիալական աշխատողի, հոգեբանի հետ	արդյունավետության աճ
	Զարգացման օրագիր/ձայնային գրառում	Առաջընթացին հետևելը	Ամսական/ շաբաթական գրառումներ երեխայի հմտությունների և առաջընթացի վերաբերյալ	Գործողությունների կառավարման որակի և ծրագրի արդյունավետության բարձրացում
	Վերապատրաստում նոր մեթոդներին տիրապետելու համար	Նոր տեխնոլոգիաների և զգայական ուսուցման կիրառություն	Ձայնային հավելվածներ, շոշափելի քարտեր, կրթական տեխնոլոգիաներ	Նոր մեթոդների կիրառության հարցում կողմնորոշվելու, երեխայի հմտությունները զարգացնելու ճկունություն

Դեպք 2

Նարեկ, 12 տարեկան (միջին դպրոցում սովորող)

Նարեկը սովորում է միջին դպրոցում (6-րդ դասարան): Նա ունի տեսողության խանգարում. դժվարանում է կարդալ փոքր տառաչափով տեքստերը, երկար ժամանակ նայել գրատախտակին և աշխատել տեսողական ծանրաբեռնված նյութերով: Դասարաններում լուսավորությունը հաճախ շատ վառ է, գրատախտակի գրերը՝ մանր, իսկ ուսումնական նյութերը՝ խիտ և գունային բազմազանությամբ հագեցած:

Նարեկը երբեմն ուշ է արձագանքում ուսուցչի հանձնարարություններին, դժվարանում է հետևել դասի

ընթացքին և խմբային աշխատանքներին մասնակցելիս կարող է իրեն մեկուսացված զգալ: Սակայն երբ ուսումնական միջավայրը հարմարեցվում է (մեծ տառաչափ, պարզ կառուցվածք, բանավոր բացատրություններ), նա ցուցաբերում է լավ ակադեմիական արդյունքներ և ակտիվ մասնակցություն:

Անհատական կարիքներ

- մեծ տառաչափով և պարզ ձևաչափով ուսումնական նյութեր
- գունային բարձր հակադրություն ունեցող տեքստեր (մուգ տառեր բաց ֆոնին)
- գրատախտակի նյութի բանավոր կրկնություն
- վերահսկվող լուսավորություն՝ նվազեցնելով փայլն ու ուղիղ լույսը
- լրացուցիչ ժամանակ գրավոր աշխատանքների համար:

Առաջարկվող աջակցություն դպրոցում

- ուսումնական նյութերի թվային տարբերակ (մեծացման հնարավորություն)
- դասարանում նստում է գրատախտակին մոտիկ, լույսի աղբյուրից հեռու
- բանավոր հրահանգների և բացատրությունների հաճախակի օգտագործում
- խմբային աշխատանքներում դերերի հստակ բաժանում
- անհրաժեշտության դեպքում՝ տեսողության աջակցող տեխնոլոգիաների կիրառում

Գործողությունների պլան՝ Նարեկի (տեսողության խանգարում ունեցող միջին դպրոցական) ծնողների ծնողավարության համար

1. Ուսումնական և օրվա ռեժիմի կազմակերպում

Նպատակ՝ Աջակցել ինքնակազմակերպմանը և նվազեցնել սթրեսը:

Գործողություններ

- Օրվա և դասերի ժամանակացույցի ձայնային կամ մեծատառ տարբերակ
- Դասերից առաջ առաջադրանքների համառոտ բանավոր քննարկում
- Տնային աշխատանքի պլանավորում փոքր քայլերով

Արդյունք

- Նարեկը կկարողանա ավելի վստահ կառավարել իր ժամանակը և կատարել ուսումնական պարտականությունները:

2. Ակադեմիական հմտությունների զարգացում

Նպատակ՝ Հավասար մասնակցություն ուսումնական գործընթացին:

Գործողություններ

- Տեքստերի լսողական տարբերակների օգտագործում
- Գրաֆիկական նյութերի բանավոր բացատրություն

- Գնահատման տարբերակների ճկունություն (բանավոր պատասխաններ, նախագծային աշխատանքներ)

Արդյունք

- Կբարձրանա ուսումնական առաջընթացը և ինքնավստահությունը:

3. Սոցիալական ներառում և ինքնապաշտպանություն

Նպատակը: Օգնել պաշտպանել սեփական կարիքները և ամրապնդել սոցիալական կապերը:

Գործողություններ

- Քննարկել, թե ինչպես բացատրել իր կարիքները ուսուցիչներին և դասընկերներին
- Դերախաղեր՝ «ինչպես խնդրել օգնություն», «ինչպես աշխատել խմբում»
- Աջակցել ընկերական հարաբերությունների ձևավորմանը դպրոցից դուրս միջավայրում

Արդյունք

- Նարեկը կզգա իրեն ընդունված և կզարգացնի ինքնապաշտպանության հմտությունները:

4. Անկախության խթանում

Նպատակ՝ Պատրաստել դեռահասին ինքնուրույն կյանքի հմտություններին:

Գործողություններ

- Տեխնոլոգիաների ինքնուրույն օգտագործում (ձայնային ծրագրեր, խոշորացույցներ)
- Սեփական ուսումնական նյութերի կազմակերպում
- Պատասխանատվության փոխանցում առաջադրանքների վերահսկման հարցում

Արդյունք

- Կարգանա անկախությունը և պատասխանատվության զգացումը:

5. Ծնողների և դպրոցի համագործակցություն

Նպատակ՝ Համակարգված և շարունակական աջակցություն:

Գործողություններ

- Պարբերական կապ դասղեկի և մասնագետների հետ
- Առաջընթացի գրանցում ուսումնական օրագրում կամ թվային հարթակում
- Ծնողների իրազեկում տեսողության խանգարումներ ունեցող երեխաներին աջակցության նոր մեթոդների մասին

Արդյունք

- Կձևավորվի կայուն համագործակցություն ընտանիքի և դպրոցի միջև՝ ի նպաստ երեխայի ամբողջական զարգացման:

ՆԱՐԵԿԻ ԾՆՈՂԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏ	ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ	ՄԵԹՈԴ/ ՆՊԱՏԱԿ	ՕՐԻՆԱԿ/ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ	ԱՐԴՅՈՒՆՔ
Օրվա և ուսումնական ռեժիմի կառավարում	Օրվա և դասերի ձայնային կամ մեծ տառերով ժամանակացույց	Ինքնակազմա կերպում, սթրեսի նվազեցում	«09:00 – մաթեմատիկա», «13:30 – տնային աշխատանք»	Նարեկը կարողանում է պլանավորել օրը և պատրաստվել դասերին
	Տնային ուսումնական միջավայրի հստակ կազմակերպում	Աշխատանքային հարմարավետություն	Սեղանի վրա նյութերի մշտական դասավորություն, մեծատառ պիտակներ	Արդյունավետ և ինքնուրույն ուսուցում
Ակադեմիական հմտություններ	Մեծ տառերով և թվային նյութերի օգտագործում	Տեսողական բեռի նվազեցում	PDF նյութեր մեծացման հնարավորությամբ, լսողական տարբերակներ	Բարելավվում է ընթերցումը և ընկալումը

	Բանավոր բացատրությունների ամրապնդում	Տեղեկության ամբողջական ընկալում	Ուսուցիչը բարձրաձայն կրկնում է գրատախտակի նյութը	Դասի նյութի ամբողջական ընկալում
Սոցիալական հմտություններ և ինքնապաշտպանություն	Դերախաղեր սոցիալական իրավիճակների շուրջ	Սեփական կարիքների արտահայտում	«Ինչպես ասել ուսուցչին, որ գիրը փոքր է»	Նարեկը սովորում է արտահայտել իր կարիքները
	Խմբային աշխատանքի աջակցում	Սոցիալական ինտեգրում	Խմբում հստակ դեր՝ բանավոր զեկուցող	Ակտիվ մասնակցություն և պատկանելության զգացում
Անկախություն և պատասխանատվություն	Տեխնոլոգիաների ինքնուրույն օգտագործում	Անկախ ուսուցում	Ձայնային ծրագրեր, խոշորացնող հավելվածներ	Ինքնուրույն աշխատանքի կարողությունների աճ

	Առաջադրանքների ինքնուրույն վերահսկում	Պատասխանա տվության զարգացում	Տնային աշխատանքների ստուգում օրագրով	Ինքնավստահու թյան և ինքնակարգա վորման աճ
Զգայարան ների վրա հիմնված ուսուցում	Լսողական ուսումնական նյութեր	Այլ զգայարանների ակտիվացում	Ձայնային դասեր, փողքասթներ	Տեղեկության ավելի խորքային ընկալում
	Բանավոր քննարկումներ և պատմում	Վերլուծական մտածողության զարգացում	Կարդացած նյութի բանավոր վերապատմում	Ըմբռնողակա նության ու խոսքային հմտությունների զարգացում
Ծնողների մասնակցու թյուն	Պարբերական համագործակցու թյուն դպրոցի հետ	Համակարգված աջակցություն	Հանդիպումներ դասղեկի և մասնագետների հետ	Ուսումնական հարմարեցում ների կայունություն

	Ուսումնական առաջընթացի օրագիր	Առաջընթացի մշտադիտարկում	Շարաթական գրառում՝ դժվարություններ և հաջողություններ	Ծնողավարության արդյունավետության բարձրացում
	Ծնողների իրազեկում և վերապատրաստում	Ժամանակակից մեթոդների կիրառում	Տեսողության աջակցող տեխնոլոգիաների ուսուցում	Ծնողները դառնում են վստահ և արդյունավետ աջակից

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

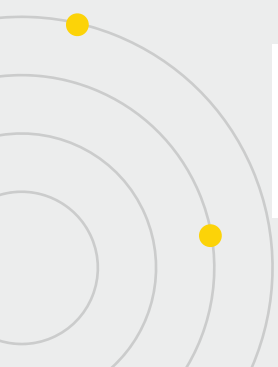
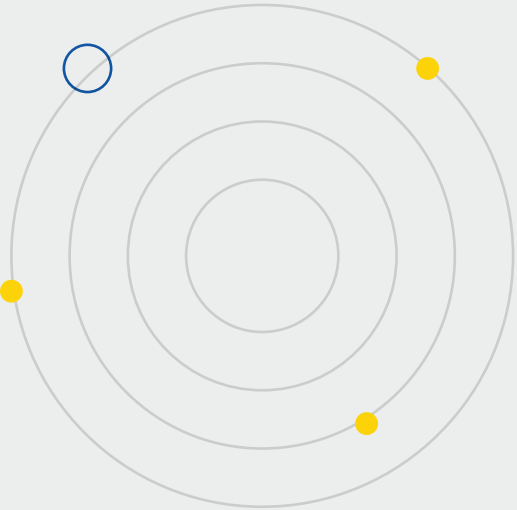
1. American Academy of Pediatrics. (2020). *Eye health and vision screening guidelines*. Retrieved from <https://www.aap.org>
2. American Foundation for the Blind. (2020). *Parenting a Child with a Visual Impairment*. Retrieved from <https://www.afb.org>
3. American Association for Pediatric Ophthalmology and Strabismus (AAPOS). (2017). *Vision Screening Recommendations*. Retrieved from <https://www.aapos.org>
4. Centers for Disease Control and Prevention. (2020). *Facts About Vision Loss*. Retrieved from <https://www.cdc.gov/ncbddd/visionloss>
5. Ferrell, K. A. (2011). *Reach Out and Teach: Helping Your Child Who is Visually Impaired Learn and Grow*. AFB Press.
6. Hatlen, P. (2004). *The Expanded Core Curriculum: Where We Have Been, Where We Are Going*. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 98(10), 725-728.
7. Individuals with Disabilities Education Act, 20 U.S.C. § 1400 (2004).
8. National Federation of the Blind. (2021). *Resources for Parents of Blind Children*. Retrieved from <https://www.nfb.org>
9. Wolffe, K. E. (2000). *Skills for Success: A Career Education Handbook for Children and Adolescents with Visual Impairments*. AFB Press.
10. World Health Organization. (2023). *Blindness and vision impairment*. Retrieved from <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/blindness-and-visual-impairment>

Մուրադյան Ս. Վ.

**ԾՆՈՂԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԸ
ՏԵՍՈՂՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ ՈՒՆԵՑՈՂ
ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ՀԵՏ ԱՇԽԱՏԱՆՔՈՒՄ**

ՁԵՌՆԱՐԿ ԾՆՈՂԻ ՀԱՄԱՐ

Տպագրությունը՝ օֆսեթ: Տպաքանակը՝ 70:
Տպագրված է «Էդիթ Պրինտ» հրատարակչությունում:
Երևան, Դ.Մայլան 43

	 <p>ՀԱՄԿ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՄԻ ԵՎ ՄԵԴԻՑԻՆԱԿԱՆ ԳԵՆԵՐԱԿԱՆ ԳԵՆՏՐՈՒ</p>	
<p>www.hmk.am</p>		